

Odd Gunnar Skagestad:

SOVJETNOSTALGI og SOVJETPROPAGANDA

Gjøvik Pensjonistuniversitet 29. oktober 2020.

www.ogskagestad.net

I russisk historie er sovjetperioden en viktig parentes: En periode som på vesentlige punkter brøt med enkelte sider av hva dette landet ellers har stått for, men som også satte dype spor etter seg og preger dagens Russland.

BEGREPSFORSTÅELSE

- * **NOSTALGI**: Sykelig lengsel tilbake til slik man tror det engang var
- * **PROPAGANDA**: Organisert spredning av idéer og meninger med formål å påvirke dvs. endre folks adferd (jfr. 'holdningskampanjer')

BEGREPSFORSTÅELSE:

***TITELSIDE** - **PROPAGANDA** = Organisert spredning av idéer og meninger (jfr. "holdningskampanjer") med formål å påvirke dvs. endre folks adferd. (Verdinøytralt begrep)

***NOSTALGI** = Sykelig lengsel tilbake til slik man tror det engang var.

FILMSNUTT – pompøs og svulstig kavalkade 1905-2008 -

Mange dyrker i dag et glansbilde av sovjetperioden. Det betyr ikke at de konkret ønsker sovjetkommunismen tilbake. Russerne er et historiebevisst folk, og dagens russere erkjenner at sovjetkommunismen hører hjemme i historiens søppelkasse. Men: Den gamle Sovjetunionen var en epoke da Russland var stort og mektig, og landet ble respektert og fryktet. Putin: Sovjetunionens sammenbrudd var det forrige århundres største geopolitiske katastrofe.

At Sovjetunionen også var et morderisk regime, tuftet på løgner og undertrykkelse som kostet titalls av millioner menneskeliv, er noe som fortrenses.

Sovjettiden var preget av en altopplukende propaganda. Et totalitært regime som søkte å omskape samfunnet totalt – ved ufattelig brutale metoder og total ensretting og indoktrinering. Til dette bruk hadde regimet en enorm propagandamaskin som opererte på alle samfunnsområder og samfunnsnivåer, med sikte på å omforme folks tankesett og virkelighetsoppfatning, og mane til betingelsesløs lojalitet overfor regimet.

KRYSSEREN AURORA - Propagandaen startet umiddelbart etter bolsjevikenes statskupp i november 1917, med myten om krysseren Auroras angivelige heroiske rolle i revolusjonen.

Å produsere og spre slik propaganda var et styrende prinsipp for landets kunst- og kulturliv: Kulturens fremste samfunnsoppdrag. Gjennomstyret litteratur og musikk, film, teater og billedkunst.

Mht. billedkunsten vil jeg vise "representative eksempler" på plakatkunsten. Disse er også eksempler på den sovjet-nostalgi som vi finner i dagens Russland: Bilder gjengitt i en kalender for et par år siden. Kalenderen inneholder gjengivelser av bilder laget av en rekke av de mest kjente sovjetiske plakat- og propagandakunstnere. Plakatkunst ble aktivt benyttet for agitasjonsformål av begge parter – men særlig av bolsjevikerne – i borgerkrigen som raste fra 1918 til 1921 mellom De Røde og De Hvite.

KALENDERFORSIDE - Med et motiv som jeg skal komme tilbake til når vi kommer til mai måned)

JANUAR - Her har vi en propagandaplakat fra borgerkrigen i 1920, og viser et budskap som ikke er til å ta feil av: **"ТЫ ЗАПИСАЛС'А ДОБРОВОЛ'ТSEM?"** - "Har du meldt deg som frivillig?" (dvs. til bolsjevikenes hær – den Røde Garde).

Paralleller til tilsvarende vestlige propagandaplaktater - hhv UK og USA:

Lord Kitchener

Uncle Sam

KARIKATUR AV ADMIRAL KOLTSJAK - FEBRUAR: Denne er også fra borgerkrigen (1919), gjelder hvitegardistenes leder admiral Aleksandr Koltsjak. En av Russlands fremste polarforskere. Dannet i 1918 en motregjering i Sibir. I 1920 tatt til fange og henrettet. En hovedskytteskive for sovjetisk propaganda- og plakatkunst.

Ifølge plakaten hadde Koltsjak uttalt at hver tiende arbeider og bonde burde skytes. Her Koltsjak på tsarens trone, flankert av en prest, høyere offiserer, en selveiende bonde og en borger med flosshatt og pengesekk. Nederst en nidvise. Slike fremstillinger var en hyppig gjenganger i revolusjonære propagandaplakater.

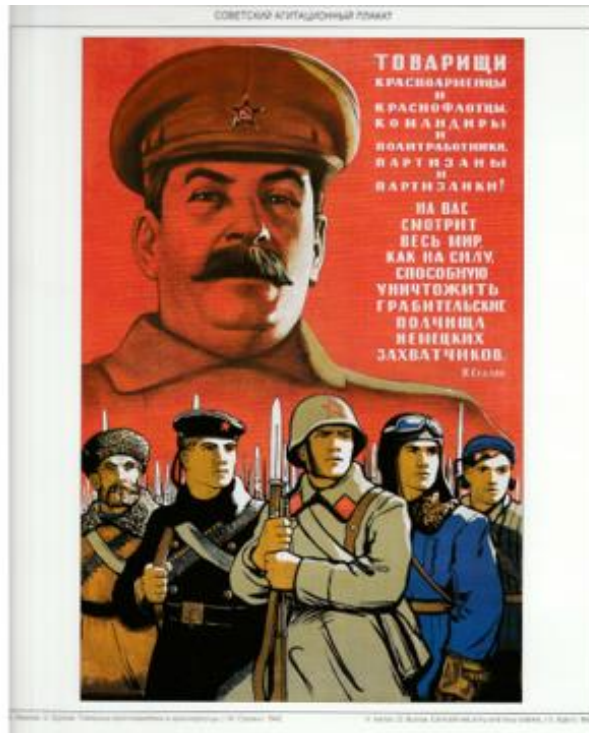
BORGERSKAPS-KAKSEN RØMMER FRA DE RØDE - MARS: Likeledes fra borgerkrigen (1920). Tidstypisk karikatur-fremstilling av borgerskapet, med hvit snipp og flosshatt. Gått i dekning under skjørtene til en bondekone med "UKRAINA" skrevet på ryggen.

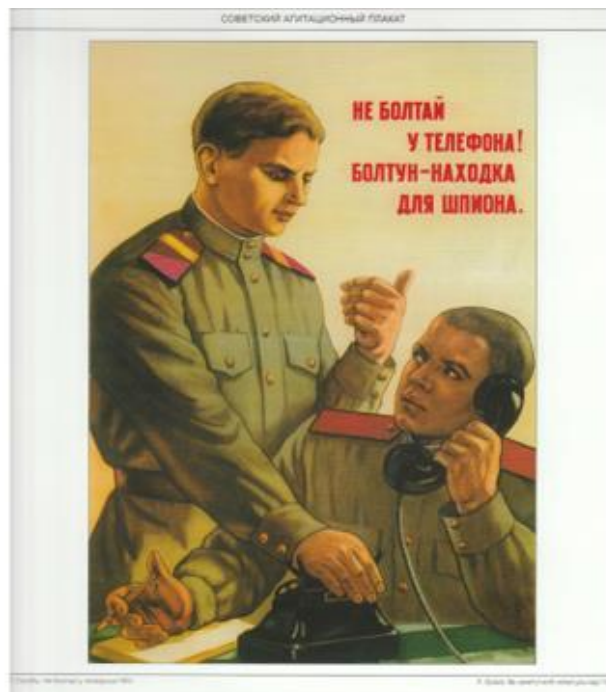
GÅRDSARBEIDET VENTER IKKE! - APRIL: (1954). I vinduet en kvinne i skaut. Blid men bestemt forkynner hun at det må arbeides – kom dere ut på jobb! I bakgrunnen lykkelige kollektivbruks-arbeidere på vei til jobb på lastebiler, traktor og hest.

DEN LYKKELIGE SOVJETFAMILIEN - MAI: (1945). Far, mor (begge i militært antrekk) og deres lille datter, alle med lykkelige fjes. Mens de istemmer den populære sangen "Jeg vet ikke om noe land hvor mennesket puster så fritt!"

STALINS APPELL TIL SOLDATENE - JUNI: Fra krigens dager, i 1942. I forgrunnen fem soldater fra ulike våpengrener ("Kamerater fra Den røde armé og Den røde flåte"), oppstilt symmetrisk og parallelt. Alle med 150-graders-blikket, som vitner om innsatsvilje, stålstyrke, målbevissthet og lojalitet. Over dem svever portrettet av Josef Stalin med følgende budskap: "Kamerater fra Den røde armé og Den røde flåte, offiserer og politiske kommissarer, partisaner! Hele verden har blikket rettet mot dere, og beundrer deres styrke og evne til å tilintetgjøre de tyske overfallsmenn og røverbander".

MILITÆR TELEFONDISIPLIN - JULI: Fra 1951. "Forsiktig med hva du sier!". Med en formaning på rim: - "Ne boltaj u telefona! Boltun – nakhodka dlja sjpiona", betyr: - "Ikke vær løsmunnet i telefonen! En løsmunnet person er et funn for spionen".

Minner litt om de plakatene som vi hadde i vårt eget norske forsvar på 1960-tallet: "Du snakker – hvem lytter?"

KOSMONAUTEN JURIJ GAGARIN - AUGUST: Fra 1961. Jurij Gagarin var (iallfall offisielt) førstemann ut i verdensrommet. Dette ble utnyttet enormt i propaganda-øyemed, som bevis på det sovjetiske systems overlegenhet. Her utstyrt med hyldesten "Synu partii – slava!", dvs. "Ære være partiets sønn!"

KAMPANJE MOT FYLL - SEPTEMBER: Fra 1954. Drukenskap var da som nå et samfunnsproblem som ikke minst undergravet den høye sovjetiske arbeidsdisiplinen som sovjetregimet ellers likte å skryte av. Her ser vi en tilsjasket fyllik med kuppelhue ("Molnija" dvs. "lyn" står det med rødt øverst). Videre på plakaten bak til høyre: "DU oppfylte ikke arbeidsnormen – sviktet kollektivet! Slutt med fylla!" Og nederst med store bokstaver et rim: "Segodnja pjan, zavtra pjan, i v rezultate sorvan plan", dvs. "I dag full, i morgen full, og følgelig blir jobben ikke gjort".

KAMPANJE MOT SPIONER - OKTOBER: Fra 1960 og viser en amerikansk spion – en fallskjermhopper med PENTAGON skrevet på fallskjermen. Denne er formet som en militærlue. At han er spion ser vi av at han har med seg et fotoapparat. Spionen blir knepet i luften av en kraftig neve med hammer og sigd på jakkeermet. Nederst til venstre en benk merket "tiltalebenk". Og nederst til høyre i kraftige røde bokstaver: "Sjponit' ne smet'! Segodnja i vpred'!", dvs. "Våg ikke å spionere! Hverken i dag eller senere!".

Plakaten er fra 1960 dvs. året da det amerikanske spionflyet U-2 ble skutt ned og piloten Gary Powers tatt til fange og stilt for retten.

LENIN - NOVEMBER: (1967) i stilisert og heroiserende positur. Overdimensjonert, guddommelig fremtoning. Forsynt med sitat av den sovjetiske dikteren Majakovskij: "Lenin – zjil, Lenin – zjiv, Lenin budet zjit'!" På norsk: "Lenin har levet, Lenin lever, Lenin vil leve!"

Det var den slags slagord våre egne barn lærte å deklamere da de gikk på sovjetisk barnehage i Moskva for 40 år siden...

KULTIVERT AVKOBLING - DESEMBER: (1954). En glad og stolt fabrikkarbeider i ferd med å ta av seg kjeledressen ved arbeidshagens slutt. Et skilt over maskinene forteller at dagens arbeidsplan er overopplylt med 220 prosent. Nederst med store bokstaver "Khorosjo porabotal – otdokhnu kul'turno", som betyr at "(Du har) jobbet godt – hvil deg nå på kultivert vis". I bakgrunnen gjennom vinduet skimtes godfolk på vei inn i en bygning hvor det tilbys sunne fritidsaktiviteter.

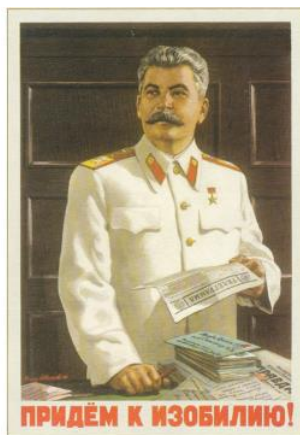
Propagandakunst som ledd i moralsk oppseding av massene.

KALENDERENS BAKSIDE - En samling av alle bildene jan/des.

MILITÆR DOKUMENTDISIPLIN - Ikke en del av kalenderen. (1952): Du må nøye vokte statlige og militære hemmeligheter!

STALIN

12. juni

Russlands
nasjonaldag

HØYTIDS-MARKERINGER - FØR OG NÅ... - I sovjettiden var 1. mai og 7. november de to store offentlige høytidsdager, da statens propagandamaskin utfoldet seg med alle midler. Hele folket ble mobilisert i allskens dugnad-tiltak for å markere betydningen av disse merkedagene. Gater, plasser og bygninger ble prydet med faner og symboler og kjempedigre slagord for å demonstrere sovjetsamfunnets overlegenhet og kommunistpartiets allmakt. Svære og fryktingytende militærparader på Den Røde Plass i Moskva.

Siden 1991 er 12. juni er Russlands nasjonaldag. (Samtidig er 7. november erstattet med 4. november, som kalles Russlands "nasjonale enhetsdag").

PUTIN & Co. feirer 9. mai - Men den viktigste merkedagen er Seiersdagen 9. mai. Den feires med brask og bram og militærparader og det hele for å markere Den Røde Armés seier over Nazi-Tyskland i 1945.

Legg merke til at mens 8. mai hos oss er "Frigjøringsdagen", er 9. mai i Russland "Seiersdagen". Her snakker man ikke om "Den annen verdenskrig" (fra 1939 til Japans kapitulasjon i august 1945), men om "Den Store

Fedrelandskrigen" (fra det tyske angrepet 22. juni 1941 til 9. mai 1945). Dette er ikke verdens men Russlands egen krig, på samme måte som når man i Russland snakker om "Fedrelandskrigen" så mener man krigen mot Napoleon i 1812.

Ta en titt på Putin – hva er det han har på jakkeslaget?

ST.GEORGS-ORDENEN - Seiersdagen bærer alle som vil vise hvor patriotiske de er, den oransje og sorte sløyfen – båndet fra St.Georgs-ordenen som Katarina II innstiftet. Det gjorde man ikke i sovjetperioden.

Feiringen av Seiersdagen 9. mai er en feiring ikke bare av Russlands seier, men fremfor alt av sovjetmaktens seier. Derfor trekkes også sovjetsymbolene frem for alt hva de er verdt, - med hammer og sigd, Den Røde Armés faner og flagg, bilder, slagord, symboler, medaljer, utmerkelser og uniformsdistinksjoner osv. Samt propagandafilmer og –bilder fra sovjetperioden.

SOVJETUNIONENS FLAGG - I feiringen av Seiersdagen 9. mai er sovjetnostalgien til å ta og føle på.

KONTRASTENE - SOVJETSTATENS SANNE VESEN: Stalins utrenskninger

KONTRASTENE - "GUTTA PÅ TUR" – Falsk idyll

NB! HUSK de 66 millionene!

FRA LENIN TIL PUTIN

*HUNDRE ÅR SOM RYSTET
VERDEN

Pris kr. 329,-
(kontant eller VIPPS)

MER OM ALT DETTE I BOKEN "FRA LENIN TIL PUTIN"

FILMSNUTT - Pompøs og svulstig kavalkade 1905-2008